

27682

GOTLAND

Landsmåls- och Folkminnesarkivet  
Uppsala

Fide

23/5 -66

Hjorter, Josef, 1966

Svar på ULMA:s frågelista M 82 Matordning och bordsseder.

15 bl. 4:o

27682

124)

Svar till frågelista M. 82.

1

## Matordning och bordsreder.

De kallades bårds-skick.  
Di eller nan har da int någ  
bårdsckick als nåj.

Beteckningar för tid för måltid  
var i gammal tid  
mångbit eller mångjyta.  
senare mångkaffi. När de  
arbetats en stund var de fränkust,  
vid  $\frac{1}{2}$  8 eller så. Klocko try' kaffi u  
drickå. Klucku tall midag. Klucku  
try' drickå u lyjt drickvijta. Klucku  
fejra stundag i senare tid när det  
fanns kaffi har det varo de. Förr  
var de alltot ej ställ för kaffi u  
sant. Hajmbränt brännvejn  
som hålder en skvätt pa an stajn-f.H.

ULMA 27682. Josef Hjorter. 1966

GOTL. FIDE

Frågl. M 82

1949)

Talrik som di dygt bröj ej  
u et. Brännvejnä till löjden  
blandes änt me vatten, för vätter  
skud int di ha för da zick de  
at för smikä.

Klucku sjau var de aftmat,  
de kund u var sajnaria när  
de pasta, ej gammal tid var  
de int alls så rogå ingen  
had kluckä u vist va  
tjiden lajd. Di viktostä  
ej gammaltid var alltot att  
löjden arbet u att di fick runn  
lit me ströjk u de så exslant  
så di kändä, u arbet dubbelt så  
mik mest dag, äuten ströjk u  
pygget kund de int Tänkes att  
de kund blij någ klokt folk,  
så um di ända int had gärt  
någ galä så rock skud di  
ha ströjk lejkväl, för de var ja f.M.

JLMA 27682. Josef Hjortner. 1966

GOTL. FIDE

Frgl. M 82

1243)

nyttut u häjrd till, till krist-  
li tuktan som skud vara  
um de vidd blij bra folk, av dem,  
så både fujkar u drängar  
slor förjämnan. Så husböjn-  
dar kund behandla sejn tjän-  
rar presijs som di viddä  
för di had ingen ti klagför  
u vågd inthåldar för da  
blaj de anno vär.

De sägdes, lär så länge  
livar u ströjke så lång  
ar lär!

Mat var in i sen tid mycket  
änkelt och torftigt även på  
större gårdar.

En dräng tillfrågades en  
gång om de aldrig var någon  
omväxling i maten, utan de  
ät bara en sort jämt.

J. H.

1944)

Derängen svarade, ja de  
jag umbojt så.

För ajn gangen far vore  
fisk u järar. u dann  
gangen far vore järar  
u fisk. u de jär ja  
strakt umbojtä.

Farfars bror var byggmästare  
han var född 1854. Ett år när det  
blivit gott om plundrar berättade  
hanom att han minde<sup>att</sup> på en gård  
därde arbetade, så var det den  
enda mat di fick, de var  
att sängä plundranäbbar u  
de mårgen midda u kväll.

Plundrorna dem saltade den  
snåla bondmorar till kommande  
vinter behov, så dem fick inte  
arbetskararna äta. Utan varje  
måltid så stod det en skål med  
kokta plundre boddar, huvuden  
på bordet. J.H.

1245) Ja nå seyr de änt för  
 oss kund de ejblant säges  
 för nå har vort intä  
 a gusslän ti stupp ej  
 munnen, va ska vort  
 fa ti jektä. Man  
 de jär int bättre bej  
 astanas bäddar de jär  
 lejk dant där o. Hyggd si mä.

Stanzpätter var han (Lars Pettersson)  
 gick yvar kajl äji u var  
 kändar av alla. När han  
 kom till an gard u bad  
 um någä u di sägdä de  
 harvort intä vort jär rakt  
 äntände nå. Da sägd han  
 jäsä de jär fattit jär o.  
 Försto han att di int vidd gi  
 han någä, da sägdän.  
 Ja fa ga pa nöjt ställä.  
 Fick han jekt si mätar

J.M.

1246)

da sägdän, nåjgdar nå,  
men stadoar Olyk väl.

När man hade mat  
 med sig var det oftast  
 mat korg. Det vanligaste  
 i gammal ti var att  
 kalar skud ha strand-  
 mat me si. De skud  
 lages strandmat för  
 kalar skud änt u sätt  
 gani. När de gäld strand-  
 mat var de alltot varlit  
 me pannkakä turmpann-  
 kakä u torken kytkorv u  
 så bröj skud ju o till förs-  
 stas äntämbroj var de int  
 någ mat, u så viktost av  
 allt var jä drik kaggen  
 den fick da int glajnas  
 Dricko var alltot de förnämsta J.H.

ULMA 27682. Josef Hjortner. 1966  
 GOTL. FIDE  
 Fgl. M 82

(247)

Någon mindre matmängd  
man gav någon sårom  
barn deräkt ur handen  
kallades. De jär är bär  
a lejtí synná eller a lejtí  
lána, ja de jär bär lejt  
muntro.

Om man hade mat med  
hem från kalas eller färd  
kallades det för matskut.

Det man hade hem  
från marknad kallades  
marknäs gott. Sedan  
blaj de tårdes-karimellar  
som alltid de äldre skulle  
bjudas på av dem som  
kom hem från Torgdagen  
För dem som var gamla  
och humma och ej orkade  
komma ste skulle även  
smaka något av torgdagens goda. J. H.



1248)

## II Bords seder

8

Bordsbön kallades  
bårdsböjn.

Hjorteriakarna står alltid  
när de bidar bårdsböjn.

Det mest vanliga  
att maten ej var stald  
på bårda var allt  
midager självästa  
jaulapträn för da at  
man på hajdnat vejs.  
Man hade en tallrik i handen  
med något kött eller korv  
på de så en stor brödskiva  
som man doypade efter  
föreskrifter på rättsätt i  
köttgrytan som var i elden  
i öppna spisen. Det skulle ju  
var riktigt till så int fatt starknada f.H.

ULMA 27682. Josef Hjorter. 1966  
GOTL. FIDE  
Fgl. M 82

1949)

När man åt änt ej  
arbeta da var de jä int  
någ bård ti sit by änten  
da blaj de att pa byb-  
listkt vejs ligg eller sit pa  
skyns u jytä. U da smakt  
mater så goar så, änt ej  
prejsklufti kälst när pa  
grunnä närvoen var där  
u slo u rächt häj.

De var pa en idä änt  
ej sjoän där mag gardar  
had an lichten järsklit  
till sla häj ännu ej  
min ban u ungdoms  
tejd, så ja har sjalvar  
mangä minnar där ifran  
De var oö semästar näjs  
bräkt par sägä när vorr  
skud änt pa grunnä  
u tavarpa häjä.

J. M.

ULMA 27682. Josef Hjorter. 1966  
GOTL. FIDE  
Frgl. M 82

1250

10

Husfadern hade alltid en bestämd plats och har det nog fortfarande vid bordet på landsbyggen.

De ätande passerades alltid i en viss ordning runt bordet. Kvinnor var sällan med vid bordet. Kvinnor fick äta sedan eller vid tillfälle. Eller i bästa fall ta en tallrick i knäutt och sitta nere vid spisen. U där var de ja bra för dem sågd kalar, för där had di ja syjsvärmen. Rotijon fick oftast äta ensam försig själva. Det var vanligt att varje hushållsmedlem hade sin särskilda sked. Skedgång har förekommit i gammal tid, men senare har det varit.

J H

1957) En sked till varje som  
 ätit men alla har soppat  
 ur samma skål även vid  
 tröskning det talade en gam-  
 mal om i min ungdom han  
 hade själv varit med om  
 det. Rengöring av skeden  
 i gammal tid var att slicka  
 av den ordentligt u så var  
 de bra

De äldsta nu levande är  
 ej från så långt tillbaka i  
 tiden, så på deras tid har  
 det varit mest vanligt med  
 både gaffel, bordskniv och  
 trä, sten eller tintallrick, porcelin.

Prata under ätandet ansågs  
 ej så lämpligt.

De sågdes lätt mata  
 tapp munnen. Grejsen  
 gryntar int när han jätas J. H.

1959

Vejl midag är vanligt,  
 förr sägdes de grajt  
 veyla.  
 Ej vanliä pat när  
 de bär var gardens  
 ägg folk da var de int  
 någ veyla, de var bär  
 när de var storarbete  
 me folk fran andra gardar  
 da var de majr storartat  
 pa alla vejs.

Hur man hälsade  
 när man kom in i  
 en gard när di at  
 Da sägd den kumände  
 Gud välsignä mat.  
 Någen av dajm by börd  
 svard da. Lynd um  
 den som jär änt u int  
 har pat. De kund u

J.M.

1253)

13

säges Inrakli målt-  
tejd.

Ej regel bräckt den  
som kom langvägä ej fran  
fa tillsägsi sätti hejt  
u jejt a bit me

Ej jaulhälgi fick  
ingen ge för äntän att  
I ha blitt bjanden till  
bästar, pyst u prämnat  
av jaulöl. De var tvungä

till att bjandä da  
för annas kom den  
prämnäs att ge änt  
me jaul u slikt fick  
int förekomma, ja  
Gotland ej jaultejd var  
all zimildä um de  
annas int var så  
hivat me de, ej vissä  
fall, men da skud de varä p. H.

1954

För de var jä bär jaul en gang um  
 arä sägdes de. Så di fatträ  
 fick mik mat da u sin fick di  
 jekt de hur gammelt u myglot  
 de är blaj. Så de var andra  
 tejdar da är va vore jär  
 van nä, fast de int är  
 så kapli läng sän. Jag  
 kuksar ännu grant ej min  
 bandom när tiggfolki kom  
 till jaul u nägen gang  
 arnar u. Luntia gick  
 kajt ära säsom Liv från Graftingbo  
 u Norström från Kansa u  
 Bursbinä. Dajm dära  
 di gick ej flajrä soknar  
 u var känd yvar allt ej viss soknar.  
 U drick Oaken u lejt August  
 di bär bat um dricka u  
 de livd di av ajrmätt  
 De var o a lejo ska ja säga.

J.H.

ULMA 27682, Josef Hjortner. 1966  
 GOTL. FIDE  
 Frgl. M 82

1955

15

Den där drick Oskar han had  
tjant i farmors födelse hem.  
De var just de året när han  
gick för prästen,

En dag när han int kund svara  
som prästen fördräda.

Da blaj' prästen argar u sägda  
kanst du skilja mellan svart  
och vitt da.

Fä sägd sorken da förskraklar.

Svart är vitt u  
vitt är svart.

All ban som hjälde till stort  
nöja u hajin u talt um för  
andra me. Da kaldes han  
Emil, men sen löjtkan um  
u kald si Oskar, för han trod  
väl att de där me svart u vitt skudd  
glämes. Sen blaj han giftar u pick en  
lyt<sup>ig</sup>gård. Men hustru död u da pickhon  
en undantags kammarer u livsjon på gården f. M.  
men han trödes bättre att gå och lee om dricka.

ULMA 27682. Josef Hjortter. 1966

GOTL. FIDE

Frgl. M 82